

SEQÜÈNCIA DIDÀCTICA: TRACTAMENT DELS DESIGS ERÒTICS EN LA LITERATURA CATALANA

SERGI SERRA ADSUARA

(IES la Plana)

1 INTRODUCCIÓ

Sense ser gaire agosarats podríem dir que la guerra, el sacrifici, la culpa, la mort, l'itinerari o l'amor configuren el moll de l'os dels grans temes de la literatura universal. Evidentment, aquests macroconceptes es ramifiquen en molts d'altres: la venjança, la traïció, la consciència, la pèrdua, la transformació o el desig eròtic. Des dels primers textos de l'antiguitat fins a les publicacions actuals, el tractament d'aquest apassionat deler ha esdevingut un subtema vertebrador d'unes obres considerades canòniques i d'altres que s'han classificat dins del promiscu calaix de la literatura popular anònima.

Amb aquest paper, intentarem exemplificar que articular una seqüència didàctica a partir d'un tema permet que els alumnes compreguen tot un ventall considerable d'aspectes essencials del discurs literari mentre segueixen el fil conductor de la proposta. I, si afegim a aquesta perspectiva les possibilitats que ens ofereix la intertextualitat, hi podrem copsar les semblances i les diferències dels elements estructuradors d'aquest motiu temàtic en obres diverses. Així, el treball amb textos que tracten el desig ens permetrà analitzar elements com els arguments, els personatges, els cronotops o les figures retòriques des d'un punt de vista tematlògic.

Per una altra banda, la selecció d'un corpus que hi incloga un segment diacrònic ampli possibilita estudiar variables com ara les diferents formes de recepció dels textos i la incidència de la cosmovisió de l'època en la manera de tractar —o censurar— aquesta temàtica. Vet ací que l'elecció del desig eròtic com a eix de la seqüència pot ser un motiu a partir del qual reflexionar sobre aquestes qüestions, atès que atàvicament s'ha considerat, si més no en la societat occidental, un camp entre delicat i subversiu. En aquest sentit, considerem que centrar la tasca a partir del tractament literari de les formes dels desigs pot ajudar, per una banda, a reflexionar críticament sobre les restriccions socials que s'imposaven a l'erotisme en èpoques històriques llunyanes i, per una altra, a analitzar la capacitat o la inca-

pacitat d'assumir conductes i discursos eròtics per part de la nostra societat actual.

2 PROPOSTA

Atès que el principal objectiu de la seqüència rau a reflexionar sobre l'evolució de les maneres de tractar l'erotisme en algunes obres de la literatura catalana, la variable que n'ha articulat la tria ha estat aconseguir una diversitat de textos que abaste un fris diacrònic ben extens. Vet ací que hem escollit textos creats des del segle XII fins a l'actualitat.

A partir d'aquest eix estructurador, un segon factor en la presa de decisions ha estat escollir obres que, per les seues característiques, ens permeten de plantejar activitats ben diverses per tractar, consegüentment, aspectes vinculats a una varietat important de continguts com ara la temàtica, les figures retòriques, els gèneres, els personatges, les veus, els registres, els cronotops, la recepció...

Amb aquesta finalitat hi hem encabít fragments que representen: diferents gèneres (poesia, narrativa, teatre), una obertura del cànon educatiu (col·loqui, cançó juvenil), diversos perfils d'autor (autores, autors, anònims), diferents preferències sexuals (heterosexualitat, homosexualitat, masturbació...); i, paral·lelament, la representació d'una diversitat de maneres d'assolir el desig i, en oposició estètica, un inventari d'entrebancs a la consecució del plaer.

Pel que fa a la incorporació d'alguna cançó juvenil proposada pels alumnes, hem de dir que, a banda de les activitats ací programades que la consideren, fóra bo de planificar-ne alguna més tenint en compte les específiques peculiaritats temàtiques i formals que aquesta tria tinga. De més a més, també fóra profitós d'encoratjar els alumnes perquè optessen per una composició interpretada en una llengua estrangera a fi d'efectuar alguna comparativa lingüística amb la resta de textos catalans i, consegüentment, tenir la possibilitat, si escau, de col·laborar interdisciplinàriament amb el professorat corresponent.

Al capdavall, a l'hora de decidir quins textos triar per confeccionar la seqüència hem intentat seleccionar textos *plurifuncionals* que, per les seues característiques, ens possibiliten jugar amb una pregona diversitat d'opcions pel que fa a la planificació de les activitats. De fet, la seqüència d'activitats que ací presentem té l'aspiració de ser una opció flexible atès que, òbviament, les realitats de les aules ens assenyalaran la conveniència d'eixamplar o reduir algunes de les opcions presentades.

Els textos triats són els següents:

- Guerau de Bornell (1165-1220): «Rei gloriós, clara llum de veritat».

- Ramon Muntaner (1265-1336): *Crònica*.
- Joanot Martorell (1413-1468?): *Tirant lo Blanc*.
- Joanot Martorell (1413-1468?): *Tirant lo Blanc*.
- Anònim (1485?): *Col·loqui de dames*.
- Joan Salvat-Papasseit (1894-1924): «Quin tebi pler».
- Vicent Andrés Estellés (1924-1993): «Per exemple».
- Miquel Martí i Pol (1929-2003): «Marta, per tu i per mi no hi ha records».
- Carme Riera (1949): *Te deix, amor, la mar com a penyora*.
- Maria-Mercè Marçal (1952-1998): «Saps, m'agrada el teu cap i m'agrada el teu cul».
- Sergi Belbel (1963), Jordi Sánchez (1964) i Òscar Roig: *Sóc lletja*.
- Elecció d'una cançó juvenil per part dels alumnes.

3 JUSTIFICACIÓ DE LA TRIA: CARACTERÍSTIQUES DELS TEXTOS

Com dèiem suara, en la selecció dels textos s'ha tingut en compte que abasten diferents tipus de relacions i contextos eròtics. Vet ací que hi trobem l'interès cortesà per la continuïtat de la nissaga reial (escena de l'engendrament de Jaume I narrat per R. Muntaner), la relació extramatrimonial (alba trobadoresca), la conjuminació de voyeurisme i joc lèsbic en un dels fragments de *Tirant*, la necessitat d'amor adúlter atesa la impotència del marit (*Col·loqui de dames*), els jocs eròtics (segon fragment de *Tirant lo Blanc*), el record de l'amor dur i fosc de la postguerra (poema d'Estellés), la plenitud heterosexual de l'estimada Marta, el descobriment sexual entre professora i alumna (fragment de C. Riera), l'extensió del plaer corporal en el poema lèsbic de Marçal o els comentaris sobre la masturbació femenina de Clara (escena de *Sóc lletja*).

Paral·lelament a aquest desig sorgeix, com a tòpic clàssic, la moral social que entrebanca el goig dels amants. Així, tractem les dificultats de l'amor fora del matrimoni dins del joc d'estereotips de l'amor cortès (Guerau de Bornell), el rebuig per no formar part del cànon estètic o per ser considerada una *clàusula* d'un contracte polític (obra de Belbel i *Crònica reial*), els malabarismes sexuals causats pel tòtem de la virginitat (*Tirant*), la repressió de la moral nacionalcatòlica durant la postguerra (Estellés) o l'amor impossibilitat per la diferència d'edat i de rols socials (*Te deix amor...*).

D'aquesta manera, intentarem reflexionar —tot encabint-hi algunes activitats des de la perspectiva de la recepció— sobre com qualsevol època basteix unes premisses que ajuden o dificulten el desenvolupament de certes conductes relacionades amb el desig sexual. I, alhora, observarem

com les literatures i les societats s'han retroalimentat per conformar-ne els models.

Pel que fa a la repressió històrica a què ha estat sotmesa la dona i, particularment, la dona escriptora, comentarem aquesta absència d'escriptores dins del cànon vinculat amb l'erotisme fins arribar, en la nostra elecció, al segle XX amb autores com Carme Riera i Maria-Mercè Marçal. I, per una altra banda, també hem representat l'ocultació de la identitat autorial a causa d'un agosarat tractament temàtic amb el *Col·loqui de dames* del segle XV.

Aquesta preponderància social de la masculinitat també s'hi palesa en el major nombre de veus masculines. Tanmateix, hem cercat la importància de la veu lírica femenina que s'adreça a la seua amant per descriure-li les sensacions eròtiques que viu amb ella (poema de Marçal), el punt de vista narratiu femení que, passat el temps, rememora i escriu la sensible experiència sexual compartida amb l'estimada professora (relat de Riera), l'entremaliada intel·ligència dels personatges femenins enfront de la manca de picardia de l'heroi (fragments del *Tirant*) i les confessions de les dones en el cau de la intimitat (*Col·loqui de dames* i *Sóc lletja*).

El diferent grau d'explicitació en el tractament dels referents eròtics ha estat una variable a considerar ja que ens ha servit per treballar diferents elements literaris. Per una banda, ens ha permès observar la funció de l'elisió de les escenes amoroses en els textos més antics i en un poema del segle XX que fa una relectura de l'estètica trobadoresca (alba de Guerau de Bornell, narració de l'engendrament de Jaume I i poema de Papasseit). Per una altra, distingir els diferents registres literaris que s'hi empen i la funció que hi desenvolupen. Així, la imitació del registre col·loquial oral vinculat a la privacitat (*Col·loqui de dames* i escena de Sergi Belbel) i l'estil directe i físic d'Estellés. Pel que fa a l'elaboració d'un registre que cerca una major càrrega estilística tenim la prosa lírica de la nostàlgica epístola de *Te deix, amor...* o l'expressió rica de figures retòriques dels poemes dels poetes de Lleida i de Roda de Ter. També cal esmentar la desimboltura del llenguatge narratiu de Joanot Martorell i la vivacitat dels diàlegs dels seus personatges.

Abans de fer cinc cèntims sobre l'ús del llenguatge figurat, també cal palesar el ventall de varietats diacròniques i la diversitat de seqüències textuais que hi podem observar. Sobre el llenguatge figurat hem de dir que el considerem un recurs clau, atès que, com hem vist des de la creació de registres força allunyats, funciona com un element que vehicula, amb intencions diferents, bona part de tot allò referit als referents eròtics (pensaments, accions o zones erògenes).

Com dèiem adés, la manera de referir-se als conceptes relacionats amb les zones erògenes o les pràctiques eròtiques esdevé un aspecte cabdal del

tractament literari d'aquest tema. Atès açò sembla prioritari analitzar els recursos del llenguatge figurat emprats en cada època i cada text. A tall d'exemple, hi trobem des de l'elisió que obvia la referència concreta (alba, nit matrimonial dels reis d'Aragó o poema de Salvat-Papasseit) fins al llenguatge directe de Clara en *Sóc lletja*. Entre ambdues posicions, contemplem l'expressió picardiosa de Plaerdemavida, la hipèbole de les besades de Tirant i Carmesina i les imatges bèl·liques del narrador de Martorell. També les agosarades metàfores populars de les dames del segle XV amb què, mentre conversen dins la Seu de València, es refereixen a la impotència del marit i a la potència sexual de l'amant. La corporeïtat directa de l'erecció del personatge d'Estellés o, malgrat apel·lar a la mateixa idea, la metafòrica plenitud eròtica de les metàfores del Martí i Pol. També la seqüència descriptiva de Carme Riera quan només insinua la subtil empremta de dues imatges que ens ajuden a interpretar la relació lèsbica («em mirava a l'espill de la teva carn. I al recer segur, a l'esclatxa més íntima del teu cos...») i les comparacions i metàfores de la totalitat dels cossos femenins de la poeta de Ponent.

Per una altra banda, hem volgut incloure-hi un altre tipus de comparativa més enllà de la literària tot cercant una sèrie d'obres artístiques que ens ajuden a observar, des d'un punt de vista interdisciplinari, les relacions conceptuals entre el llenguatge literari i el plàstic. Al capdavant, és una manera d'il·lustrar alguns dels textos i, de retruc, poder col·laborar amb el professorat d'Arts plàstiques o d'Història de l'Art.

4 LA SEQÜÈNCIA

4.1 Objectius i tipus d'activitats

L'exemple de seqüència que tot seguit presentem s'adreça a alumnes d'últim curs d'ESO o batxillerat. Els objectius que formulem per tractar el tema del desig eròtic són els següents:

Culturals i literaris: conèixer les idees vertebradores de la cosmovisió de diferents èpoques històriques; conèixer autors representatius d'estètiques diferents; comprendre textos literaris de diferents gèneres i èpoques; identificar i interpretar els tòpics i recursos vinculats amb l'erotisme; comparar textos que tracten, amb formes i intencionalitats diferents, un mateix tema; relacionar textos literaris de temàtica eròtica amb altres manifestacions artístiques.

Lingüístics: exposar oralment opinions sobre la temàtica tractada i expressar el parer sobre els textos; desenvolupar processos de redacció de diferents tipus de textos arran dels continguts tractats; identificar els elements que ajuden a crear un discurs literari més col·loquial o més esteticista.

Creatius: utilitzar els recursos literaris; imitar, manipular, transformar... els models literaris presentats.

Actitudinals: reflexionar sobre els tipus de desig i, en concret, sobre les formes del desig eròtic; respectar les diferents manifestacions de la sexualitat; valorar les formes artístiques que mostren la diversitat de les tendències eròtiques.

Per tirar endavant amb aquests objectius, aquesta seqüència abasta un ventall variat d'activitats. Així hi hem encabir activitats basades en les quatre habilitats comunicatives per treballar diferents tipus de destreses.

De més a més, hem intentat que el grau de participació dels alumnes, planificat en la proposta d'activitats, siga considerable i que la recerca i el descobriment en formen part.

Ateses aquestes perspectives, hi hem inclòs: activitats prèvies a la presentació del tema i dels textos, activitats analítiques amb què identificar i reconèixer aspectes més particulars o més generals, activitats productives de caire manipulador i creatiu i, de manera destacada, activitats intertextuals amb què relacionar i contrastar diferents aspectes o bé classificar elements específics o aspectes globals dels textos.

4.2 Les activitats

Des del concepte de seqüència didàctica, la sèrie d'activitats que ací incloem té com a colofó la realització, com a tasca final, d'un text expositiu amb què comentar com ha variat el tractament dels desigs eròtics en la nostra literatura i quina valoració se'n fa. Per assolir aquesta fita proposem, com dèiem adés, de manera oberta i flexible, les següents activitats:

A. En grups de tres alumnes demanem que conversen sobre el concepte de desig tot obrint el ventall a qualsevol tipus de realitat, idea, entitat que siga susceptible de ser anhelada dins de l'actual societat de consum. Posteriorment, s'obre un debat general per exposar què entenem per desig.

B. Atès que la idea de deler eròtic haurà estat esmentada en el col·loqui anterior, proposem que comenten per quins mitjans arriben actualment missatges o informacions relacionats amb l'erotisme i la sexualitat i, per una altra banda, preguntem com creuen que aquests tipus de continguts arribaven a la població en èpoques anteriors a l'esclat de les tecnologies audiovisuals de masses. Podem il·lustrar aquests comentaris amb anuncis publicitaris que en siguen paradigmàtics. Posteriorment, redacten unes conclusions sobre els aspectes tractats: concepte i tipus de desig i recepció, passada i actual, del desig eròtic.

C. Repartim els textos i el professor fa una lectura en veu alta i, tot seguit, se'n fa una altra d'individual. Els encoratgem perquè completen el corpus amb la tria d'una cançó que, per les seues característiques, pugui

formar part de la seqüència de treball. Redistribuïm l'alumnat en grups de tres i plantegem les activitats següents:

Anotar l'autor o l'autora de cada text, l'època i el gènere.

Identificar les veus literàries (líriques, narratives, teatrals) i els personatges que apareixen en cadascun dels textos. Posteriorment, classificar els rols social i amatori de cadascun dels personatges.

Anotar les referències relacionades amb els diferents cronotops. Destacar la presència de la nit com a motiu recurrent en aquestos marcs ambientals.

Fer hipòtesis sobre el tipus de desig o de relació amorosa que s'hi transmet.

Escollir, per part de cada grup, aquells dos textos que més els han agradat i justificar les raons de la tria.

En concloure aquest primer conjunt d'activitats, els diferents grups van exposant-ne alternativament els resultats. Si escau, els grups als quals no els pertoca exposar esmenen les possibles llacunes de les respostes dels companys.

D. Localitzar i classificar les expressions explícites o figurades que parlen de zones erògenes o bé aquells que fan referència a idees vinculades a les relacions sexuals. Arran de l'exposició del significat d'aquests trops, es pretén que els alumnes revisen l'anterior classificació dels textos basada en el tipus de desig o de relació que pensaven que s'hi transmetia. L'objectiu és palesar com el coneixement dels mecanismes d'interpretació dels trops ajuda —o hi és clau!— a la comprensió matisada del llenguatge literari.

Classificar els textos arran d'una escala de gradació de més a menys explicitació dels motius sexuals i anotar-ne les referències. Reflexionar sobre el recurs de l'elisió.

E. Amb la col·laboració dels companys d'Història de l'Art, projectar imatges de pintures i/o escultures que compartesquen motius temàtics paral·lels als llegits en els textos literaris.

En col·laboració amb el professorat d'Art, es podria cercar informació per preparar una exposició oral sobre les relacions entre obra pictòrica i text literari: autors, èpoques, destinataris, temàtiques, formes, intencionalitats... Algunes propostes d'obres podrien ser les següents:

- Dama i unicorn
- Engendrament de Jaume I
- Cavaller i dama
- Escola de Fontainebleau
- El somni de Dante

F. Posteriorment, encetem una sèrie d'activitats amb què compararem elements particulars de textos concrets:

Dins del discurs literari, contrastar el tipus de registre lingüístic de, per una banda, els textos 5, 7, 11 (i 12); i, per una altra, dels textos 1, 8 i 9.

Identificar els elements comuns que articulen els fragments del *Col·loqui de dames* (5) i *Sóc Lletja* (11). Reflexionar sobre com es creu que haguera rebut el públic teatral del segle XV un text com el fragment de *Sóc lletja*.

Centrant-se en l'alba (1) i el poema *Quin tebi pler* (6), identificar els elements semblants d'ambdós tot valorant la datació de les obres. Podem aprofitar el quart vers del poema de Salvat per fer cinc cèntims del concepte «foll amor».

Tot aprofitant aquesta anàlisi, reflexionar sobre la diferent manera de percebre aquestes dues composicions que podrien tindre els receptors dels segles XII i XX.

Escatir les semblances i les diferències entre els textos 1, 2 i 4. Comentar quines diferències s'hi reflecteixen pel que fa als rols socials i, per tant, a les possibilitats dels personatges masculins i femenins.

G. Comparar les escenes lèsbiques que es descriuen en els textos 3, 9 i 10. Fer veure com en el fragment de *Tirant* el recurs del joc entremaliat de Plaerdemavida facilita el fet de mostrar-ne l'escena. Després contrastar els textos de Riera i Marçal amb el de Martí i Pol.

Redactar un article d'opinió sobre el grau d'acceptació actual de l'homosexualitat.

H. Contrastar les diferències entre l'actitud lírica dels «jo» de Martí i Pol i V. A. Estellés. Seleccionar el vocabulari que hi palese les diferències entre aquestes dues actituds líriques.

I. Un dels subtemes tradicionals dins de la temàtica del desig sexual és la prohibició de les relacions eròtiques i, consegüentment, els entrebancs amb què ensopeguen els amants. Arran dels textos 1, 4, 7, 11 i la contextualització del fragment 9, inferir els factors que dificulten unes conductes sexuals més lliures.

J. Invitar a una nova reflexió sobre la tria inicial dels textos preferits. Comprovar si, amb la informació actual, les eleccions es mantenen o bé s'han modificat. Exposar quins factors han provocat un possible canvi en les preferències.

K. Escollir alguna d'aquestes propostes d'escriptura creativa:

Crear un diàleg teatral entre els amants de l'alba trobadoresca (text 1).

Escriure una cançó juvenil amb temàtica eròtica.

Contestar la carta del conte de Carme Riera (text 9).

Escriure una alba trobadoresca arran del fragment narratiu de J. Martorell (text 4).

Redactar un dietari en què el personatge «Lletja» expresse les seues emocions (text 11).

Transformar el poema de Martí i Pol fent que el jo líric siga Marta (text 8).

Transformar l'episodi sobre l'engendrament de Jaume I en un conte humorístic (text 2).

Reescriure el fragment de la Crònica des del punt de vista de la Reina (text 2).

L. Redactar un text expositiu en què, tot aprofitant els exemples literaris i les informacions tractades des del començament de la seqüència, s'hi reflexione sobre com la literatura catalana ha tractat el tema dels desigs eròtics i quin hi és el parer de l'alumne sobre aquests tractaments.

5 CONCLUSIONS

Compat i debatut, la proposta presentada pretén apropar un segment d'edat de l'alumnat a la literatura tot aprofitant un aspecte temàtic envers el qual poden sentir una motivació més alta que, en principi, amb altres temàtiques o visions. A partir d'aquesta hipòtesi, el paradigma que ha bastit la seqüència ha estat la temàtica i, particularment, la manera com un recull representativament heterogeni de textos de la literatura catalana (centrals o perifèrics respecte al cànon educatiu) ha reflectit els desigs eròtics i els entrebancs de les veus i els personatges per assolir-los al llarg d'un bon grapat de segles. A partir d'aquests conceptes, s'hi ha pretès identificar un ventall d'elements per escatir quines funcions desenvolupen dins dels textos i com s'han metamorfosat diacrònicament. De més a més, s'atén a determinats aspectes de valoració de les obres segons el context de recepció i, per una altra banda, es pretén establir lligams interdisciplinaris tot encabint-hi continguts comparatius amb les arts plàstiques o amb altres llengües. Al capdavant, també es valora la possibilitat d'aprofitar aquest eix temàtic, diguem-ne transversal, per reflexionar sobre el respecte a les diferents maneres que els ciutadans hem tingut i tenim de manifestar els nostres anhels eròtics tant en el passat com en la nostra societat actual.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BORDONS, G./ DÍAZ-PLAJA, A. (coord.) (2004): *Ensenyar literatura a secundària*. Articles. Didàctica de la Llengua i de la Literatura, 141.
- CLARK, A. (2010): *Deseo. Una historia de la sexualidad en Europa*. Madrid, Càtedra
- GUILLÉN, C. (2005): *Entre lo uno y lo diverso*. Barcelona, Tusquets, p. 230-281.
- LIMORTI, P. (2010): *El tractament curricular dels continguts de la literatura en els llibres de text de l'assignatura de Valencià (1983-2008)*. Tesi doctoral, UJI, Castelló.
- SALVADOR, V. (2009): «Virtualidades educativas del análisis textual». *Lenguaje y textos*, vol. 30, p. 19-33.

SANTANA, G. (ed.) (2002): *La palabra y el deseo*. Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Las Palmas de G.C.

ANNEX: TEXTOS

1. «Rei gloriós, clara llum de veritat» (Guerau de Bornell, 1165-1220)

Vigia:

—Rei gloriós!, clara llum de veritat!,
Déu poderós!, senyor!, si us és grat
al meu company sigueu fidel ajuda,
car no l'he vist des que és la nit vinguda,
i aviat serà l'alba.

Bell companyó, si dormiu o vetlleu,
no dormiu més; lentament desperteu,
que a Orient veig l'estrella crescuda,
que porta el jorn i l'he ben coneguda,
i aviat serà l'alba.

Bell companyó, us desperto cantant,
no dormiu més; sento ocells refilant,
que van cercant el dia pel boscatge,
i del gelós temo l'esclavatge.
I aviat vindrà l'alba.

Bell companyó, sortiu al finestral,
mireu lluir els estels allà dalt,
i així sabreu si és fidel mon missatge.
Si no ho feu, vostre serà el damnatge,
car aviat vindrà l'alba.

Bell companyó, allà fora, a la cleda,
em vau dir que no fos dormilega,
i que vetllés fins que arribés el dia.
No us plau ja mon cant ni ma companyia.
I aviat serà l'alba.

Amant:

—Mon dolç company, sóc en tan bon sojorn
que no voldria que arribés mai el jorn,
car la beutat que mai nasqués de mare
tinc i estim, i així no temo ara
ni el gelós ni l'alba.

2. Fragment de l'engendrament de Jaume I (Ramon Muntaner, 1265-1336. Adaptació.)

Veritat és que el dit senyor rei en Pere, qui era jove com la pres, per escalfament que hac d'altres gentils dones, estec que no tornà amb la dita dona Maria, ans venia algunes vegades a Montpeller que no s'acostava amb ella, de què eren molt dolents e despagats tots los sotsmeses e senyaladament los prohòmens de Montpeller. Sí que una vegada s'esdevenc que el dit senyor rei en Pere venc a Montpeller e enamorà's d'una gentil dona de Montpeller.

E els prohòmens, que saberen açò, feeren venir un cavaller qui era privat del dit senyor rei en aitals afers, e dixeren-li que si ell volia fer açò que ells li dirien, que ells el farien per tots temps ric e benanant:

«Nós vos pregam que vós li digats que haveu concertat que ell haurà aquella gentil dona e que ella vindrà a ell tot secretament en la sua cambra, però que no vol que llum hi haja, perquè per nengú no siga vista. E d'açò haurà ell gran plaer. E con ell serà gitat e tothom haurà despatxada la cort, haurem madona Maria de Montpeller, reina, que amb nós, ensems amb dotze donzelles honrades, anirà amb nós a la cambra del dit senyor rei.

E a la porta de la dita cambra tuit estaran justats entró que sia prop de l'alba, que vós obrirets la cambra del senyor rei. E aquí se meravellarà, e llavors nós li direm tot lo fet, e mostrar-li hem que té de prop la dita madona Maria, reina, e que havem fe en Déu e en madona santa Maria que en aquella nit engendrarà tal fruit de què Déu e tot lo món ne serà pagat e el seu regne ne serà proveït».

3. Fragment amb Plaerdemavida, Carmesina i Tirant (Joanot Martorell, 1413-1468? Adaptació.)

Quan va ser de nit, Tirant va entrar a palau per la porta de l'hort i mentre l'Emperador sopava amb les dames, Plaerdemavida el va anar a buscar i el va dur a la cambra de Carmesina i el va amagar en una gran caixa que hi havia al retret, situada davant del bany, que estava preparat.

Després de sopar, la princesa Carmesina i les donzelles es van tancar a la seua cambra. I Plaerdemavidava obrir una mica la caixa perquè Tirant ho pogués veure tot.

La princesa es va començar a despullar i, amb dissimulació, Plaerdemavida la va fer posar en un lloc en què Tirant la podia veure molt bé. I quan va estar tota nua, Plaerdemavida deia en veu alta per fer més plaer a Tirant:

«Oh, Tirant! On sou ara? ¿Com és que no sou aquí a prop per poder veure i tocar la persona que més estimeu d'aquest món i de l'altre? Mira, Tirant, heus aquí els cabells de la princesa; jo els beso en el teu nom. Vet aquí els ulls i la boca; jo els beso per tu. Vet aquí les seves cristal·lines marmelles, que tinc a la mà; les beso per tu; mira com són petites, dures, blan-

ques i llises. Mira, Tirant, vet aquí el seu ventre, les cuixes i el secret. Oh, trista de mi! Si fos home, voldria acabar ara els meus dies! Oh, Tirant! On ets? Per què no vénis?

Tirant mirava aquesta plaent escena des de la caixa amb gran delit i li venia grans temptacions de sortir del seu amagatall.

4. Fragment del «Matrimoni secret de Tirant i Carmesina» (Joanot Martorell, 1413-1468? Adaptació.)

Tirant va prendre Carmesina pel braç i van passejar per l'hort del palau. I quan van ser una mica allunyats, ell li va dir:

«Jo seria el més benaurat cavaller si m'estimessis i em permetessis obtenir la part del premi últim del meu desig. Et suplico que obris les teves piadoses orelles als meus prec».

La virtuosa princesa, amb l'ànim ple de congoixa, va respondre:

«Jo sóc, des d'ara, la teva dona, però em reservo el dret que més desitges. Després del triomf de la teva pròspera victòria, colliràs el dolç i saborós fruit d'amor que s'acostuma a collir en el sant matrimoni».

Aquella nit, tocases les onze, Paerdemavida i Carmesina van anar amb cuitats passos a l'hort i van dur Tirant al retret de la cambra de la princesa. Els dos amants es van trobar amb gran alegria i es van besar. I va ser tan saborosa la besada que hom hauria pogut caminar una milla abans que les seves boques no se separessin. Llavors Paerdemavida va dir:

«Jo us dono per lleials enamorats. I a vós, senyor, us dic que no us tindré per cavaller si feu la pau abans no surti sang».

Tirant, havent-li descordat la roba, la va prendre en braços i la va posar damunt del llit. Tirant s'havia despullat i, gitat al seua costat, treballava amb l'artilleria per entrar al castell. Ella, veient que per força no es podria defensar, va pensar que potser amb les armes de les dones es podria fer estàlvia i destil·lant vives llàgrimes es va lamentar molt agrament, amb discretes i piadoses paraules. I Tirant, veient el seu abundant plor i trist plany, va decidir acontentar-la, obeint la seva voluntat. Tot i així, aquella nit no van dormir i la van passar jugant i solaçant, ara al cap del llit, ara als peus, fent-se moltes carícies. I quan el sol va ferir la terra amb els seus raigs lluminosos, Tirant va partir amb molta passió i congoixa.

5. Col·loqui i raonament fet entre dues dames, l'una dama casada, l'altra beata; al qual col·loqui s'aplica una altra dama vídua; el qual oït per un vellet, fou descrit per ell. [Dia de Divendres Sant. Dins de la Catedral de València]

Parla la casada a la beata:

«Què et diré, si molt m'escoltes,
senyora mia?

Mes trista visc, amb companyia
que no em contenta!
Aquest desig me destenta
e em trau de seny,
fent-me viure amb desdeny
amb qui m'abraça.
No és greu mort veure-ho jo, lassa,
infortunada?
Tot delit m'és greu fuonada,
fallint-me aquell!

Fer me sembla amb home vell
qui no té força:
com deu navegar a l'orsa,
llavors sossega,
i, com deu tirar en brega
bona estocada,
ell usa l'esplanissada
i mai se cala,
ans com mal ciri regala,
lo que és difícil;
bé fonc lleig pecat e vici
sembrar vellesa
en lo camp de gentilesa
e joventut!»
(...)

Parla la beata:

«Lo dolç fruit ix de la soca
naturalment,
i per ço tot hom impotent
és desamable;
i voldríem un diable
que ens ho fes,
i saber de quiscuna res
per algun fi:
la campana, si no té
batall, és vana,
i, per guardar, queixal demana
la dura balda».

Parla la casada:

«Per ço port jo llarga falda
 per no ser vista,
 no res menys la blanca lista;
 —dix la casada—
 i vaig sempre, a la vesprada,
 a perdonances,
 a fires, balls, plaers e danses,
 de les primeres;
 del ball isc de les darrereres,
 i de la l'església;
 ara és mort u que m'ho feia,
 i com bé, trista!;
 No em lleixava una rista
 en tot lo mas:
 tal tenia lo matràs
 per espadar,
 i lo garrot per encordar
 pastell i saca!

6. «Quin tebi pler» (Joan Salvat-Papasseit, 1894-1924)

Quin tebi pler l'estimar d'amagat
 tothom qui ens veu quan ens veu no ho diria
 —però nosaltres ja ens hem dat l'abraç
 i més i tot, que l'abraç duu follia.
 La seva cambra si em té enamorat!
 ¿On és l'espiaeta que l'amor ens priva?

7. «Per exemple» (Vicent Andrés Estellés, 1924-1993)

«Entre aquests dos estats és tot lo poble
 e jo confés ésser d'aquest nombre» (Ausiàs March)

Els anys de la postguerra foren uns anys amargs,
 com no ho foren abans els tres anys de la guerra,
 per a tu, per a mi, per a tants com nosaltres,
 per als mateixos hòmens que varen fer la guerra.
 La postguerra era sorda, era amarga i feroç.
 No demanava còleres, demanava cauteles,
 i demanava pa, medicines, amor.
 Anys de cauteles, de preocupacions i tactes,
 de pactes clandestins, conformitats cruels.
 Ens digueren, un dia: La guerra s'ha acabat.
 I botàrem els marges i arrencàrem les canyes
 i ballàrem els marges i arrencàrem les canyes
 i ballàrem alegres damunt tota la vida.

Acabada la guerra, fou allò la postguerra.
 S'apagaren els riures estellats en els llavis.
 I sobre els ulls caigueren teranyines de dol.
 S'anunciaven els pits, punyents, sota les teles.
 Un bult d'amor creixia, tenaç, a l'entrecuix.
 Eren temps de postguerra. S'imposava l'amor;
 brutalment s'imposava sobre fam i cauteles.
 I fou un amor trist, l'amor brut, esgarrat.
 Un sentiment, no obstant, redimí la vilesa
 que vàrem perpetrar, innocents i cruels,
 plens ja de cap a peus d'obsenitat i fang.
 Res, ja, tenia objecte. La guerra, la postguerra...
 ¿I qui sap, al remat? Sols ens calia viure.
 I després de palpar-nos feroçment, brutalment,
 arribàvem a casa i dúiem les mans buides,
 i encara ens mirem ara les mans buides a voltes,
 i ara sentim l'espant que llavors no sentíem
 i plorem per aquella puresa que no fou,
 per aquella puresa que mai no hem pogut viure,
 que no hem pogut tastar en cap de banda, mai.

**8. «Marta, per tu i per mi no hi ha records» Miquel Martí i Pol
 (1929-2003)**

III
 Marta, per tu i per mi no hi ha records
 I no hi ha densitat ni moment.
 Tenim, però, memòria de tot
 I en estimar-nos ablanim deserts.
 L'aigua i la nit ens donen aixopluc
 I amb fils de llum teixeixen el mirall
 Per on la lluna clara del desig
 S'enfila i creix i ateny la plenitud.
 Som rics de l'íntim saber de tothom
 I convertim el goig incipient
 En un plaer magnífic i total.
 Damunt no-res bastim un poderós
 Castell de somnis, que suscita focs
 I empeny la saba i desvetlla el verd
 Encís de l'ombra. Marta, tot és pur
 I els joncs esmolen aquest riu de tu
 Que ve de lluny i que m'amara tot.

9. Fragment de «Te deix, amor, la mar com a penyora» (Carme Riera 1949)

«Això no pot continuar. Hem de posar punt final a les nostres relacions que no tenen cap sentit».

De sobte una bafarada d'olor de mar em féu marxar enmig de les ones. L'aigua trucava al vidre de l'ull de bou. Reflectia la calma del cel, un color d'un blau intensíssim em feria l'esguard i no sabia ben bé si era el color de la mar o el dels teus ulls. Érem a la llitera. A la cabina, que era per a vuit, només hi restàvem nosaltres. Espurna d'ones, ales de gavines, regaleres de dofins, s'entraven pel vidre rodó de lluna plena, lluna de migdia, però, del nostre ull de bou. Lentament vas començar a despullar-te, t'anaves traient la roba sense mirar-me amb un gest que volia ser natural i que ara l'endevino impregnat de candor malaltís. Et cobrires el cos amb un llençol: potser tenies por de la meua por en veure'l nu, potser m'havies vist fugir rabent, espantada davant l'espectacle que, per primera vegada, s'oferia al meu davant. T'assegur que no em vaig esverar. Em bategaven els polsos amb força i dins meu anava arromangant els vel·ls del més bell somni d'adolescent. Sempre m'havia semblat esplèndid, el teu cos; sentia en aquells moments curiositat, ganes de saciar els ulls mirant-lo tanta estona com volgués. Per això vaig destapar-lo. I aparegué —me'n sentia creadora, car eren els meus ulls els que així el veien—, estatuari, perfecte. Els meus dits, com en un ritu, la llenegadissa dansa dels meus dits sobre la teva pell, tornaren a dibuixar els teus llavis i una per una les formes del teu cos. Llavors tu em demanares, amb el tacte més que amb la veu, permís per a despullar-me. Volies fer-ho tu, insistires, per assaborir amb morositat els moments que ens separaven de l'instant aquell en què, a la fi, em veuries nua, allargant amb la intenció de perpetuar-los, aquells minuts, malgrat la urgència del teu desig. Cada segon que passava —al rellotge de les nostres venes era la plenitud de migdia—, tremolava el meu cos acariciat per les teves mans, ens acostava amb fortíssims reclams a qualque misteriós, inefable lloc. Un lloc fora del temps, de l'espai (un migdia, un vaixell), fet a la nostra mida i on cauríem sense salvació. Sense salvació, car aquella era l'única manera de salvar-nos, perquè allà baix, al regne de l'absolut, de l'inefable, ens esperava la bellesa, que ens confonia amb la teva-meva imatge quan em mirava a l'espill de la teva carn. I al recer segur, a l'esclat més íntima del teu cos, allà, començava l'aventura, no dels sentits, de l'esperit, millor, que em portaria a conèixer el darrer batec del teu ésser, abocada, ja per sempre més, al misteri de l'amor i de la mort...

10. «Saps? M'agrada el teu cap i m'agrada el teu cul» (Maria-Mercè Marçal, 1952-1998)

Saps? M'agrada el teu cap i m'agrada el teu cul

—dues meitats bessones desparionades—.
La meua llengua com un caragol silent
ressegueix, lent, tot l'arbre, de l'arrel a la copa.

Amb l'amor a l'esquena, com una casa closa,
i un bri d'esglai al cap de les antenes,
m'emparro per l'escorça i estimo cada grop,
cada fulla, i el corc que adesiara hi plora.

Saps? M'agrada el teu cul i m'agrada el teu cap.
Un camí-laberint de saliva brillant
lliga els racons que el sol amb tall segur destrua.

El paisatge divers de la bola del món
és el teu cos, avui, ofert, com un deliri
de terra, al meu deler de boca viatgera.

11. Escena 9 de «Sóc Lletja»

[Casa de la LLETJA. Un llit gran i un parell de cadires. La CLARA i ella entren amb bosses i una maleta.]

LLETJA: Quaranta metres quadrats, però ben aprofitats.

CLARA: (mira la casa): Oh, però si és un pis d'un sol ambient, com un «loft» però en petit, superguai, súper cuco, quina il·lu.

LLETJA: Jo sempre dino al marbre de la cuina, però com que ara serem dues podem treure la taula plegable i la podem posar aquí. I el llit, què et sembla?

CLARA: Superguai. (Es queda mirant el llit fixament.)

LLETJA: (mirant les parets): s'hauria de tornar a pintar, està tot fet un fàstic...

CLARA: Escolta daixonses... I quan lliguis, què farem? Com ens ho muntarem?

LLETJA: Eh?

CLARA: ...Quan lliguis, quan t'enrotllis, quan t'enamoris... Un sol llit...!

LLETJA: Ah. No, jo... jo no m'enamoro mai.

CLARA: (després d'una pausa): Uh, quina sort, nena!

LLETJA: No és difícil, t'ho juro. T'ho proposes i ja està.

CLARA: Quina sort, quina sort que no t'enamoris mai, nena. Moníssima, la casa és moníssima, tia. Jo no la veig tan petita. Doncs jo m'enamoro molt. Molt, moltíssim. Els miro i patam: m'he enamorat. D'una mirada, d'una veu o d'un cul. Tens raó, llàstima de la pintura. Però la pintarem, no pateixis. Tu em deixes el llit, jo pago la pintura. Doncs això, parlant de llits, que jo, ja et dic, m'enamoro que és una passada. I aleshores ja no paro. De masturbar-me i de tocar-me. M'entens? Quan em

toco és que estimo. Si no em toco és que no. Per mi que sóc sexe-addicta. Sexe compulsiu, ja saps. Ai, nena, on es posi un bon tio... A mi, el sexe m'encanta. A tu no? Jo no penso en res més. Jo amb això, ho reconec, sóc molt home. Molt tio. És que el sexe és bàsic, a la vida. Jo, abans torturada, crucificada i esquarterada que mal follada. Ai, sí, jo, sense sexe, seca, nena, seca, corsecada, pansida, i amb un humor de gossa rabiosa, sense sexe, jo, morta! Ai, ara m'he posat calenta. Nena, sortim a lligar.

[La LLETJA calla. De cop, es posa a plorar.]

CLARA: Ai, nena, quin greu, per què et poses així, reina...?

[Fosc.]

Text i lletres Sergi Belbel (1963) i Jordi Sánchez (1964).

REFERÈNCIES DELS TEXTOS

- BELBEL, S. / SÁNCHEZ, J. / ROIG, Ò. (1997): *Sóc lletja*. Barcelona, Edicions 62.
- BORNELL, G. (1998): «Rei gloriós!, clara llum de veritat!». *Els trobadors*. Barcelona, Barcino, p. 147-149.
- ESTELLÉS, V. A. (1997): «Per exemple». *Llibre de meravelles*. València, Tres i Quatre, p. 78-79.
- GIMENO, LL. / PITARCH, V. (1982): «Col·loqui de dames». *Poesia eròtica i burlesca dels segles XV i XVI*, volum I. València, Edicions 3 i 4, p. 134-137.
- MARÇAL, M. (1982): «Saps? M'agrada el teu cap i m'agrada el teu cul». *Sal oberta*. Llibres del Mall, Sant Boi de Llobregat, p. 56.
- MARTORELL, J. (1998): *Tirant lo Blanc*. Barcelona, Laertes.
- MARTÍ I POL, M. (2008): «Marta, per tu i per mi no hi ha records». *Estimada Marta*. Barcelona, Edicions 62, p. 77.
- MUNTANER, R. (1999): *Crònica*. Institució Alfons el Magnànim, València.
- RIERA, C. (1994): *Te deix, amor, la mar com a penyora*. Barcelona, Planeta.
- SALVAT-PAPASSEIT, J. (2007): «Quin tebi pler». *El poema de la rosa als llavis*. Barcelona, Columna, p. 143.